

حَتَّى
الْحِيتَانُ
فِى الْمَاءِ
وَفَضْلُ
الْعَالِمِ
عَلَى
الْعَابِدِ
كَفَضْلِ
الْقَمَرِ
عَلَى
سَائِرِ
الْكَوَاكِبِ
إِنَّ
الْعُلَمَاءِ
14; وَرَثَةُ
الأَنْبِيَاء
ِ إِنَّ
الأَنْبِيَاء
َ لَمْ
يُوَرِّثُوا
دِينَارًا
وَلاَ
دِرْهَمًا
إِنَّمَا
وَرَّثُوا
الْعِلْمَ
فَمَنْ
أَخَذَ بِهِ
أَخَذَ
بِحَظٍّ
وَافِرٍ “Resûlullahın şöyle
dediğini işittim: “Kim ilim için yola çikarsa Allah ona cennete giden yolu
kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara
varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allaha yakarır.
Âlimin, âbide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık,
görünürlük ve güzelliğ bakımından) ayın diğer yıldızlara olan
üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin vârisleridir.
Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakılmışlardır; onların bıraktıkları
yegâne miras ilimidir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur. ”
(Tirmizî, İlim, 19.) İnsan için uğrunda yorulmaya, sıkıntı çekmeye değer en
hayırlı gaye, bilgidir. Bilgi yoluna adanmak, bilgi uğrunda ortaya konulan iradî bir tavra işaret
etmekte olup, gönüllü girilen bu yolda, gereklirse pek çok
dünyevî zevk ve menfaatten mahrum kalmayı, çile ve zorluklara
göğüs germeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda, sadece dinî bilgiye ulaştıran değil,
insanlığa faydalı olan her türlü bilgi ve yönteme götüren yol
kiymetlidir. Esasen insan bilmekle yöcelir. Yaratıldığından Hz. Âdeme meleklerin
secdesi, onun bilgisinden dolayı olduğu gibi, dünyada da meleklerin insana tazim ve saygısı
aynı sebepten ötürü devam etmektedir. “İlim” sıfatının tecellisi ile

ortaya çikan varlıklar bilgiye, bilene karşı şükran duyguları beslerler. Bilme niteliği insanla var olduğu için, bütün varlıklar, ona olan şükran duygularını onun bağışlanması için dua ederek dışa vururlar. Âlim bilgisi ile çevresini aydınlatır. Âbid de ibadetiyle ışık verir. Ancak âlimin âbide üstünlüğü, aydınlatma bakımından ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Zira bilginin, bireyin sınırlarını aşan ve etrafını aydınlatan bir ışığı vardır. Melekler, kötüüğe karşı çikma ve iyiliği egemen kılma mücadelesi olan Bedir Savaşında inananlara destek oldukları gibi, ilme talip olana, kendisini bilgi arayışına adayanada yardım eder ve kanat gererler. Zira bilgi peşinde koşmak da Allah yolunda bir mücadeledir. Allah Resûlü ;#1605;#1614;#1606;#1618;
#1582;#1614;#1585;#1614;#1580;#1614; #1601;#1616;#1609;
#1591;#1614;#1604;#1614;#1576;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1593;#1616;#1604;#1618;#1605;#1616;
#1601;#1614;#1607;#1615;#1608;#1614; #1601;#1616;#1609;
#1587;#1614;#1576;#1616;#1604;#1616;
#1575;#1604;#1604;#1617;#1614;#1607;#1616;
#1581;#1614;#1578;#1617;#1614;#1609;
#1610;#1614;#1585;#1618;#1580;#1616;#1593;#1614; “lim için yola koyulan kimse, dönünceye kadar Allah yolundadır.” (Tirmizî, İlim, 2) sözüyle buna işaret etmiştir. İlim, Allah yoluna çağırان, fertlerin içdünyasını ve toplumu kötülüklerden arındırın, fitrata uygun olanı salık veren peygamberlerin mirasıdır. Bilgi onlardan tevarüs edilen bir zenginliktir. Peygamberlerin mirasına talip olanlar, onların yakınları gibidir. Çünkü miras yakınlara bırakılır. Bu durum aynı zamanda bilginin aktarılabilir olduğuna bir işaretettir. İnsanı doyuracak, kandıracak ve mutlu edecek yegâne vasıta bilgidir. Peygamberimizin bu sözü, insanın bilgi sahibi olmasının hem kendisi hem de diğer bütün varlıklar için ne kadar kıymetli olduğunu vurgulamaktadır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran ve sorumlu kılan yönü, bilme yetisidir. İnsanın fitratında var olan bilme ve bilgi üretme kabiliyeti ile diğer varlıklara karşı elde ettiği üstünlüğünden Kuranda şu şekilde bahsedilir:
#1608;#1614;#1593;#1614;#1604;#1617;#1614;#1605;#1614;
#1575;#1648;#1583;#1614;#1605;#1614;
#1575;#1604;#1618;#1575;#1614;#1587;#1618;#1605;#1614;#1619;#1575;#1569;#1614; #1603;#1615;#1604;#1617;#1614;#1614;#1575;
#1579;#1615;#1605;#1617;#1614;
#1593;#1614;#1585;#1614;#1590;#1614;#1607;#1615;#1605;#1618;
#1593;#1614;#1604;#1614;#1609;
#1575;#1604;#1618;#1605;#1614;#1604;#1648;#1619;#1574;#1616;#1603;#1614;#1577;#1616; #1601;#1614;#1602;#1614;#1575;#1604;#1614;
#1575;#1614;#1606;#1618;#1576;#1616;#1572;#1615;#1771;#1606;#1770;#1610;
#1576;#1616;#1575;#1614;#1587;#1618;#1605;#1614;#1619;#1575;#1569;#1616;
#1607;#1648;#1619;#1572;#1615;#1772;#1604;#1614;#1619;#1575;#1569;#1616; #1575;#1616;#1606;#1618;
#1603;#1615;#1606;#1618;#1578;#1615;#1605;#1618;
#1589;#1614;#1575;#1583;#1616;#1602;#1770;#1610;#1606;#1614; ,
#1602;#1614;#1575;#1604;#1615;#1608;#1575;
#1587;#1615;#1576;#1618;#1581;#1614;#1575;#1606;#1614;#1603;#1614;

لَا عِلْمَ
لَنَٓا
اِلَّا مَا
عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ
اَنْتَ
الْعَل۪يمُ
الْحَك۪يمُ “Ve
(Allah) Âdeme bütün isimleri ögretti, sonra eşyayı meleklerle gösterdi.
"Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin." dedi.
Cevap verdiler: "Sen bütün eksikliklerden uzaksın, ögrettiginden başka bizim bir
bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin."”
(Bakara, 2/31-32.) Bu âyetler insanın "bilen varlık" oluşunu vurgulamasının yanı sıra,
onun sahip olduğu bilginin kaynağına da işaret etmektedir. Bilginin kaynağı, insana bilmediklerini
belleten, kalemlle (yazmayı) öğreten, her şeyi bilen Allahtır. İnsan ancak Allahın dilemesi
sonucu derin anlayış ve bilgiye ulaşabilir. İbn Abbâsın naklettiğine göre,
Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: مَنْ
يُرِدِ
اللَّهُ بِهِ
خَيْرًا
يُفَقِّهْهُ
فِى الدِّينِ
“Allah her kimin iyiliğini dilerse, dinin inceliklerini anlama konusunda ona kabiliyet
verir.” (Tirmizî, İlim, 1.) Bundan dolayıdır ki, Kuranda ilim, doğrudan insana
nispet edilmemiş, “kendilerine ilim verilenler” 11 şeklinde ya da Hz. Yusuf, Hz.
Lût, Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman ile ilgili olarak kullanıldığı gibi “ilim
ve hikmet verdik.” şeklinde Allaha izafe edilmişdir. Kur’an da kendisinden
“ilim” olarak bahsetmektedir. Bununla birlikte vahiy şeklindeki bilgi, insanın bilme ve
üretme kabiliyetini geliştiren, onu açiğ çikaran, insanı düşünmeye,
bilmeye, kavramaya teşvik eden, en doğruya yönlendiren ilke ve hükümeli
içermektedir. Allah insanı bilgi varlığı olarak yaratmış, bilgi elde edebilmesi için de
maddî ve mânevî unsurlarla donatmıştır. Beş duyu ve akıl, insana bahsedilmiştir.
Kur’an’da hakiki bilgiye ulaşmada aklın kullanılmasının önemine sıkça
işaret edildiği görülmektedir: مَثَلُ
الَّذ۪ينَ
اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ
اللّٰهِ
اَوْلِيَٓاءَ
كَمَثَلِ
الْعَنْكَبُوتِ
اِتَّخَذَتْ
بَيْتًاۜ
وَاِنَّ
اَوْهَنَ
الْبُيُوتِ
لَبَيْتُ

الْعَنْكَبُوتِۢ لَوْكَانُوايَعْلَمُونَ .
اِنَّ
اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَا
يَدْعُونَ
مِنْ دُونِه۪
مِنْ شَيْءٍۜ
وَهُوَ
الْعَز۪يزُ
الْحَك۪يمُ .
وَتِلْكَ
الْاَمْثَالِ
ُ نَضْرِبُهَا
لِلنَّاسِۚ
وَمَا
يَعْقِلُهَٓا اِلَّا
الْعَالِمُونَ “Allah’tan başkalarını dost edinenlerin durumu, kendine bir ev
edinen örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksızı ise üphesiz
örümcek evidir (ağıdır). Keşke bilselerdi! üphesiz Allah, onların, kendini bırakıp
da başka ne tür şeylere taptıklarını biliyor. O, mutlak güç sahibidir,
hüküm ve hikmet sahibidir. İşte bu temsilleri biz insanlar için getiriyoruz. Onları
ancak âlimler düşünüp anıllarlar.” (Ankebût, 29/41-43)
âyeti bunun güzel bir örneğidir. Akıl tek başına bir bilgi kaynağı olmaya da bilgiye
ulaştıran bir güç ve kabiliyyettir. Aklın yanı sıra insana verilen duyular da onun bilme
yetisini oluşturan özelliğidir:

وَاللّٰهُ
اَخْرَجَكُمْ مِنْ
اُمَّهَاتِكُمْ لَا
تَعْلَمُونَ
شَيْـًٔاۙ
وَجَعَلَ
لَكُمُ
السَّمْعَ
وَالْاَبْصَارَ
وَالْاَبْصَارَ
لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ
 “Allah, sizi analarınızın karnından dünyaya getirdiğinde bilmeyen bir
hâleyiniz. ükredeсинiz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.”

(Nahl, 16/78) âyeti insanın, bilmediklerini kendisine bahsedilen bu duyular sayesinde öğrenebileceğine işaret etmektedir. وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌۜ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤٰادَ كُلُّ اُو۬لٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُ۫لًا “Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığı şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.” (Isrâ, 17/36.) âyeti de bir yandan duyuların bilgiye ulaştıran vasıtalar olduğunu, diğer yandan da akıl ve duyuların bilgiyi elde etmede, hakikati idrak etmede sınırlı bir güce sahip olduğunu bildirmektedir. Bu bakımından insan her zaman ilâhî kaynaklı bir bilgiye ve yol göstericiliğe muhtaçtır. İslâm kültüründe fıkıh, irfan ve hikmet, bilgi çerçevesini belirleyen temel kavramlardır. Fıkıh, bir çaba (ictihad) sonucunda ulaşılan derin kavrayış; irfan, mânevî tecrübeyi işin içine katmak suretiyle bilgiye ulaşma melekesini ifade eden mânâları idrak etme; hikmet ise, dengeli olma, orta yol üzerinde bulunma, adalet niteliği taşıma anlamına gelir. (İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab, XI, 953.) İlim elde etmek, haddizatında sadece bir bilgi yüklenme gayreti değil, aynı zamanda imanla yakından ilişkili olarak, ruhen ve fikren ilerleme çabasıdır. وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَٓابِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَۜ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُ۬اۜ اِنَّهَ اللّٰهَ عَز۪يزٌ غَفُورٌ “Allah’a karşı ancak, kulları içinden âlim olanlar huşû (derin saygı) duyarlar.” (Fâtır, 35/28.) âyeti, bilgi ile iman arasındaki bu ilişkiyi güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَٓاءَ

الَّيْلِ
سَاجِدًا
وَقَٓائِمًا
يَحْذَرُ
الْاٰخِرَةَ
وَيَرْجُوا
رَحْمَةَ
رَبِّه۪ۜ
قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي
الَّذ۪ينَ
يَعْلَمُونَ
وَالَّذ۪ينَ
لَا
يَعْلَمُونَ
56; اِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ
اُو۬لُوا
الْاَلْبَاب
16;۟ “De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer,
39/9.) âyeti de bilgi-iman birlikteliğinin bir başka ifadesidir. Âyetteki soru, Allah’in
verdiği nimete nankörlük eden, ona ortak koşan kişi ile gece vakitlerinde, secde
hâlinde ve kiyamda, âhiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk
eden kişinin mukayesesini yapılmırken sorulmaktadır. Bilginin artmasına bağlı olarak Allah’a
duyulan saygı ve sevginin de arttığını ifade edilmesi bilginin, kalbe, ruha ve davranışlara etkisine
 işaret etmektedir. مَا كَانَ
لِبَشَرٍ
اَنْ
يُؤْتِيَهُ
اللّٰهُ
الْكِتَابَ
وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوّ
14;ةَ ثُمَّ
يَقُولَ
لِلنَّاسِ
كُونُوا
عِبَادًا ل۪ي
مِنْ دُونِ
اللّٰهِ
وَلٰكِنْ
كُونُوا
رَبَّانِيّ۪
06;َ بِمَا
كُنْتُمْ
تُعَلِّمُون
14; الْكِتَابَ
وَبِمَا

كُنْتُمْ
تَدْرُسُونَ
53; “...Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz "Kitap’ sayesinde
rabbânî olun.” (Âl-i İmrân, 3/79.) âyetiyle
Müslümanlardan "rabbânî" yani "ilim ve hikmet sahipleri" olmaları
istenmiştir. Âyette özellikle “rabbânî” ifadesinin kullanılması,
Müslümanların, davranışlarına etki eden bir bilgiyle Rabbin yolundan giden,
O’na yönelen örnek kişiler olmaları gerektiği yönündeki bir vurgudur.
 Rabbânî olmak, haddizatında ilim, basiret ve insanları yönetme
kabiliyetine bir arada sahip olmak demektir. Allah Resûlü temsilî bir anlatımında,
kalbini ve zihnini ilme ve fikre açan insanlarla, bu değerlere ilgisiz ve kapalı olanların farkını
son derece etkileyici bir biçimde şöyle dile getirmektedir:
مَثَلُ مَا
بَعَثَنِى
اللَّهُ بِهِ
مِنَ
الْهُدَى
وَالْعِلْمِ
كَمَثَلِ
الْغَيْثِ
الْكَثِيرِ
أَصَابَ
أَرْضًا ،
فَكَانَ
مِنْهَا
نَقِيَّةٌ
قَبِلَتِ
الْمَاءَ ،
فَأَنْبَتَت
16; الْكَلأَ
وَالْعُشْبَ
الْكَثِيرَ ،
وَكَانَتْ
مِنْهَا
أَجَادِتُ
أَمْسَكَتِ
الْمَاءَ ،
فَنَفَعَ
اللَّهُ
بِهَا
النَّاسَ ،
فَشَرِبُوا
وَسَقَوْا
وَزَرَعُوا ،
وَأَصَابَتْ
مِنْهَا
طَائِفَةً
أُخْرَى ،

إِنَّمَا
هِىَ
قِيعَانٌ لاَ
تُمْسِكُ
مَاءً ، وَلاَ
تُنْبِتُ
كَلأً ،
فَذَلِكَ
مَثَلُ مَنْ
فَقِهَ فِى
دِينِ
اللَّهِ
وَنَفَعَهُ
مَا
بَعَثَنِى
اللَّهُ بِهِ
، فَعَلِمَ
وَعَلَّمَ ،
وَمَثَلُ
مَنْ لَمْ
يَرْفَعْ
بِذَلِكَ
رَأْسًا ،
وَلَمْ
يَقْبَلْ
هُدَى
اللَّهِ
الَّذِى
أُرْسِلْتُ
بِهِ &nbsquo;in benimle gönderdiği hidayet
ve ilim, (farklı yapılardaki) topraklara düşen bol yağmura benzer. Bunlardan bazıları temizdir,
suyu alır, bol bitki ve ot yetiştirir. Bazıları kuraktır, suyu (yüzeyinde) tutar. Bu suda insanlar
yararlanır; hem kendileri içerler hem de (hayvanlarını) sularlar ve ziraat yaparlar. Diğer bir
toprak çeşidi de vardır ki dümdüzdür. (Ona da yağmur düşer ama) o
ne su tutar ne de bitki yetiştirir. Allah’ın dinini inceden inceye kavrayan, Allah’ın beni
kendisiyle gönderdiğimden (hidayet ve ilimden) faydalanan, öğrenen ve öğreten
kimse ile (bunları duyduğu vakit kibrinden) başını bile kaldırmayan ve kendisiyle
gönderildiğim Allah’ın hidayetini kabul etmeyen kimsenin misali işte
böyledir.” (Buhârî, İlim, 20.) Kuşkusuz herkesin ilme iştayı aynı değildir.
İlme susamış nice insanlar vardır ki, onlar ilmi alır, aynı zamanda işler ve başkalarının da
istifadesine sunar. Kimileri de ilmi sadece kendi gelişimi için öğrenir ve onu
içinde saklı tutar. Ve kimileri de vardır ki, ilme hiç ilgi duymaz, bilgiye olan ihtiyacını
kavrayamaz. Bilgiye ulaşmak, âlim olmak bir emek işidir. İlim tahsili uğruna bilinçli ve
kararlı bir şekilde yola koyulan ve bu yolda sıkıntıları göze alan kimseye Allah, cennetin
yolunu kolaylaştırdığı gibi, ilmin önündeki engelleride kaldırır. İlmin kaynağı olan Allah
onu, kuşkusuz çalışana, talip olana bahsetmektedir. Sevgili Peygamberimiz
وَإِنَّمَا
الْعِلْمُ

بِالتَّعَلِّمِ “İlim ancak öğrenmekle elde edilir.” (Taberânî, el-Mu’cemü’l-evsat, III, 118) buyurmuş, İbn Abbâs da إن الرجل لا يولد عالما وإنما العلم بالتعلم “Kişi âlim olarak doğmaz.” diyerek bu gerçeği dile getirmiştir. (İbn Ebû Seybe, Musannef, V, 284.) Kuşkusuz marifet iltifata tabidir. Bilgilenme, iki taraflı bir etkinliğin sonucudur. Bilgi verenin çabası kadar bilgiyi almak isteyenin de çabası gereklidir. Son vahyin ilk hitabı “Oku!” emriyle başlamış ve inananlar, kendileri, yerin ve göğün yaratılışı, tabiat olayları hakkında, kısacası varlığın her boyutu üzerinde düşünmeye davet edilmişlerdir. Peygamberlerin mesajının özü bilgidir. Nübüvvet geleneğinin son temsilcisi olan Hz. Peygamber’in öğretisinin temelinde de "bilgi" vardır. O, kendisinin bir muallim olarak gönderildiğini belirtmiştir. Peygamberimiz اغْدُ عَالِماً أَوْ مُتَعَلِّماً أَوْ مُسْتَمِعاً ، وَلاَ تَكُنِ الرَّابِعَ فَتَهْلِكَ. “Öğreten, öğrenen, dinleyen ya da ilmi seven/destekleyen ol, beşincisi olma, helâk olursun!” (Dârimî, Mukaddime, 26.) diyerek Müslümanlar için bilgiye dayalı bir hayat anlayışını salık vermiştir. Zira insan, bilgi merkezli bir etkinliğe ancak bu sayılanlardan birisi olmakla katılır. Onun varoluş mücadelesini sürdürmesi ancak bilgi ile mümkündür. Aksi takdirde insanı insan yapan bu temel değerden yoksun kalır ki, bu da onun helâki demektir. İşte bundan dolayıdır ki, Peygamberimiz الْعَالِمُ وَالْمُتَعَلِّمُ شَرِيكَانِ فِى الأَجْرِ وَلاَ خَيْرَ فِى سَائِرِ النَّاسِ “Öğreten ve öğrenen, sevap konusunda eşittir.” (İbn Mâce, Sünnet, 17.) sözüyile, bilgi alışverişini insanlar arasındaki ilişkinin temeline koymuş ve bilmeyenleri öğrenmeye, bilenleri de öğretmeye teşvik etmiştir. Abdullah b. Mes’ûd’un rivayet ettiği şu hadisinde de Peygamberimiz, ilim öğrenme ve onu başkalarına öğretme işininin, kişiye nasıl üstünlük kazandırdığını vurgulamaktadır: لاَ حَسَدَ إِلاَّ فِى اثْنَتَيْنِ

رَجُلٌ
آتَاهُ
اللَّهُ
مَالاً
فَسُلِّطَ
عَلَى
هَلَكَتِهِ
فِى الْحَقِّ
، وَرَجُلٌ
آتَاهُ
اللَّهُ
الْحِكْمَةَ
، فَهْوَ
يَقْضِى
بِهَا
وَيُعَلَّمَُهَا “Ancak iki kişiye gipta edilir: Onlardan biri, Allah’ın kendisine mal verdiği ve Hak yolunda o malı harcamasına imkân tanınan kişi, diğeri de Allah’ın kendisine hikmet verdiği ve onunla hüküm veren ve onu başkalarına öğreten kişidir.” (Buhârî, İlim, 15.) Peygamber Efendimizin,
مَنْ عَلَّمَ
عِلْمًا
فَلَهُ
أَجْرُ مَنْ
عَمِلَ بِهِ
لاَ يَنْقُصُ
مِنْ أَجْرِ
الْعَامِلِ “Bir ilim öğreten kimseye, —onların sevabında bir eksilme olmaksızın—
öğrettiği ilimle amel edenlerin kazandıkları sevap kadar sevap verilir.” (İbn Mâce, Sünnet, 20.) buyurması da bilgi sahibi olup onu aktarmanın kıymetini dile getirdiği gibi, bilginin davranışlarına yansıması gerektiğine de işaret etmektedir. Allah Resûlü bizzat kendisi ilim öğretme ve ilimle amel etme örnekliğini göstermiş, henüz Mekke’de iken birinci Akabe Biati’nden sonra Medineli Müslümanların eğitimiyle ilgilenmiş ve Kur’an öğretmek üzere Mus’ab b. Umeyri ve İbn Ümmü Mektûm’u Medine’ye muallim olarak göndermişti. Resûl-i Ekrem Medine’ye gelip yerleştiğinde büyük çapta bir bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti başlattı. Her fırسatta çevresindekilere bilmediklerini öğretmeye özen gösterdi. Bunun yanı sıra biktirici olmamak için muhatapları ile özel vaaz ve nasihat vakitleri de belirledi. Bu uygulamadan yeterince faydalananmadıklarından sıkâyetçi olan kadınların, Allah Resûlü’nden ricada bulunarak
قَالَتِ
النِّسَاءُ
لِلنَّبِىِّ
صلى الله عليه
وسلم
غَلَبَنَا

عَلَيْكَ
الرِّجَالُ ،
فَاجْعَلْ
لَنَا
يَوْمًا مِنْ
نَفْسِكَ .
فَوَعَدَهُن
17;َ يَوْمًا
لَقِيَهُنَّ
فِيهِ ،
فَوَعَظَهُن
17;َ
وَأَمَرَهُن
17;َ ، فَكَانَ
فِيمَا قَالَ
لَهُنَّ . مَا
مِنْكُنَّ
امْرَأَةٌ
تُقَدِّمُ
ثَلاَثَةً
مِنْ
وَلَدِهَا
إِلاَّ كَانَ
لَهَا
حِجَابًا
مِنَ
النَّارِ .
فَقَالَتِ
امْرَأَةٌ
وَاثْنَيْنِ
فَقَالَ :
وَاثْنَيْنِ. .
”Yâ Resûlallah, erkekler senin sözlerini rahatlkla dinleyebiliyor,
lbuki biz senden yeterince istifade edemiyoruz, bizim için ayrı bir gün tahsis
etsen?“ demeleri üzerine, Peygamber Efendimizhaftada bir günü de
kadınların eğitimine ayırmıştı.(Buhârî, İlim, 35.) Eğitim için her fırsatı
değerlendiren Allah Resûlü’nün, savaş esirlerini bile bu yolda istihdam
etmesi hayret vericiydi. Hicretin ikinci yılında meydana gelen Bedir gazvesinde Mekkeli
müşriklerden yetmiş kişi esir alınmıştı. Esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılmasına karar
verildi. Ancak aralarında fidye ödeme imkânı olmayanlar vardı. Hz. Peygamber (sav)
sonra şu karara vardı: Fidye ödeyemeyen bu esirlerin her biri, ensar çocuklarından on
kişiyeye okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest kalacaktı. Çünkü
Mekkeliler okuma yazma bilirlerdi, Medineliler ise bilmezlerdi. Peygamber Efendimiz başka bir
seferinde Medine’deki bu durumu düzeltmek için Abdullah b. Saîd b.
el-Âs’i da Medine’de okuma-yazma öğretmesi için
görevlendirmiştir. Allah Resûlü’nün zamanında Medine Mescidi,
merkezî bir öneme sahipti. Mescit, ibadetlerin dışında, Müslümanların
merak ettikleri soruları Hz. Peygamber’e sordukları, kendi aralarında bilgi alışverişinde

bulundukları bir mekâncındı. Hatta hadis kitaplarına yansıyan kimi rivayetlerde, mescitte tamamen bu amaca dǒuml;nük toplantılarından ve Peygamberimizin onları teşvikinden bahsedilir. Allah Resûü, günün birinde, mescitte iki gruba rastlamış ve, كِلاَهُمَا عَلَى خَيْرٍ وَأَحَدُهُمَا أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ ، أَمَّا هَؤُلاَءِ فَيَدْعُونَ اللَّهَ وَيُرَغِّبُونَ إِلَيْهِ فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ ، وَأَمَّا هَؤُلاَءِ فَيَتَعَلَّمُونَ الْفِقْهَ وَالْعِلْمَ وَيُعَلِّمُونَ الْجَاهِلَ فَهُمْ أَفْضَلُ , قَالَ : ثُمَّ جَلَسَ فِيهِمْ . “İkisi de hayır üzeredir. Ama biri, diğerinden daha üstündür. Bir kısmı Allah’a dua ediyor ve ondan bir şey istiyorlar. Allah onlara ister verir, isterse vermez. Diğerleri ise, dini anlamaya ve ilim öğrenmeye çalışıyorlar ve bilmeyene öğretiyorlar. Bunlar daha üstündür.” dedikten sonra, وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّماً “Şüphe yok ki, ben de sadece bir öğretici olarak gönderildim.” diyerek ilim öğrenenlerin yanlarına oturmuştur. (Dârimî, Mukaddime, 32.) Sonradan mescidin yanı başında sadece ilim talebeleri için Suffe denilen özel bir mekâncı ayrılmıştır. Okuma-yazma ve Kur’an öğretilen bu eğitim yuvasından yalnızca o dönemde değil, asırlar sonra bile ilim meclislerinde isimleri sıkça anılan İbn Mes’ûd, Ebûreyre, EbûZer, Ammâr b. Yâsir, Bilâl b. Rebâh gibi pek çok âlim sahâbî yetişmiştir. Suffe, ilim öğrenmek için orada yatılı kalan sakinlerinin yanı sıra, dışarıdan gelen misafirlerin de

ağırlandığı bir yerdi. Müslüman olmak için dışarıdan gelenler de belli bir müddet Medine"den ayrılmayıp Suffe’de kalarak Peygamberimizin terbiyesinden geçerlerdi. Sonrasında aldıkları bu bilgi ve görgüyü aktarmak üzere memleketlerine dönerlerdi. Hicretin dokuzuncu yılında Tebük Seferi’nden önce Basra’da bir grupla birlikte İslâm’a giren Mâlik b. Huveyris (ra), arkadaşları ile Medine’ye gelir. Sonrasını Mâlik’in kendi ağzından dinleyelim:

وَنَحْنُ
شَبَبَةٌ
مُتَقَارِبُونَ ،
فَأَقَمْنَا
عِنْدَهُ
عِشْرِينَ
يَوْمًا
وَلَيْلَةً ،
وَكَانَ
رَسُولُ
اللَّهِ صلى
الله عليه
وسلم
رَحِيمًا
رَفِيقًا ،
فَلَمَّا
ظَنَّ أَنَّا
قَدِ
اشْتَهَيْنَا
اَهْلَنَا
أَوْ قَدِ
اشْتَقْنَا
سَأَلَنَا
عَمَّنْ
تَرَكْنَا
بَعْدَنَا
فَأَخْبَرْنَا
فَأَخْبَرْنَا
"Biz, yaşları birbirine yakın gençler olarak Resûlullah’ın yanına gittik. Orada yirmi gün kaldık. Resûlullah (sav) merhametli ve yufka yürekli bir insandı. Ailelerimizi özlediğimizi fark edince, ailelerimiz konusunda bizimle sohbet etti, sorular sordu. Biz de kendisine anlattık. Bunun üzerine buyurdu ki:

ارْجِعُوا
إِلَى
أَهْلِيكُمْ
فَأَقِيمُوا
فِيهِمْ
وَعَلِّمُوهُمْ
وَمُرُوهُمْ -
وَذَكَرَ

أَشْيَاءَ
أَحْفَظُهَا
أَوْ لاَ
أَحْفَظُهَا -
nbsp; “Haydi ailelerinizin yanına dönün, onların yanında kalın,
(öğrendiklerinizi) onlara öğretin ve yapmaları gerekenleri söyeyin.
وَصَلُّوا
كَمَا
رَأَيْتُمُونِى أُصَلِّى ،
فَإِذَا
حَضَرَتِ
الصَّلاَةُ
فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ
أَحَدُكُمْ
وَلْيَؤُمَّكُمْ
أَكْبَرُكُمْ Beni namaz kılarken nasıl gördüyseniz, siz de aynı şekilde kılın. Namaz vakti
geldiğinde içinizden biri ezan okusun ve en büyüğünüz de size imam
olsun!” (Buhârî, Ezân, 18.) Allah Resûlü bilginin aktarılmasını,
herkese ulaştırılmasını arzu ediyordu.
بَلِّغُوا
عَنِّى
وَلَوْ آيَةً
، “Benden bir âyet bile olsa ulaştırınız.” (Buhârî,
Enbiyâ, 50) buyurarak genel anlamda Müslümanları bildiklerini öğretmeye,
en azından aktarmaya teşvik etmişti. O böyle bir sorumluluğu üstlenen kişileri
övmüş ve Zeyd b. Sâbit ve Enes b. Mâlik gibi birçok
sahâbînin naklettiği hadislere göre, “Allah onların yüzünü
ak etsin.” diyerek onlar için dua etmiştir. Ebu’d-Derdâ Allah
Resûlü’nden şu sözü işittiğini anlatmıştır:
نَضَّرَ
اللَّهُ
امْرَأً
سَمِعَ
مِنَّا
حَدِيثاً
فَبَلَّغَهُ
كَمَا
سَمِعَهُ ،
فَرُبَّ
مُبَلَّغٍ
أَوْعَى مِنْ
سَامِعٍ “Allah, bizden bir
söz işitip, onu işittiği gibi (başkasına) ulaştıran kişinin yüzünü ak etsin.
Kendisine (bilgi) ulaştırılan nice kimseler vardır ki onu işten (ve kendisine aktaran) kimseden daha

kavrayışlıdır.”(Dârimî, Mukaddime, 24) Diğer taraftan Peygamberimiz, sadaka mefhumuna getirdiği açilim ile, bilgi öğretmeyi de sadaka olarak isimlendirmiştir. O, أَفْضَلُالصَّدَقَةِأَنْيَتَعَلَّمَالْمَرْءُالْمُسْلِمُعِلْمًاثُمَّيُعَلِّمَهُأَخَاهُالْمُسْلِمَ&nbs p; “Sadakanın en faziletisi, Müslüman’ın bir bilgi öğrenmesi, sonra da o bilgiyi Müslüman kardeşine öğretmesidir.” (Ibn Mâce, Sünnet, 20.) buyurarak, aynı zamanda bilginin paylaşılmasının Müslümanlar arasındaki sadakatın bir nişanesi olduğuna işaret etmiştir. Bilginin sonraki nesillere aktarılması da aynı sorumluluk içerisinde düşünülмелidir. Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: إِذَا مَاتَالإِنْسَانُانْقَطَعَعَنْهُعَمَلُهُإِلاَّ مِنْثَثَةٍإِلاَّ مِنْصَدَقَةٍجَارِيَةٍأَوْ عِلْمٍيُنْتَفَعُبِهِ أَوْصَلَدٍصَالِحٍيَدْعُلَهُ “İnsan ölünce üç şey dışında ameli kesilir: Sadaka-i câriye (faydası kesintisiz sürüp giden sadaka), kendisinden faydalanan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlât.” (Müslülim, Vasiyyet, 14.) Müslümanlar Peygamberimizin bu tavsiyeleri doğrultusunda ve örnekliğinden ilham alarak erken dönemlerden itibaren bilgi üretimi ve aktarımı konusunda hassas davranışlarındır. Müslümanların kaleminden çikan en eski eserlerde bile bilginin önemi, mahiyeti, ahlâk ve âdâbı, işlevselligi konularında bölümler oluşturulması, İslâm medeniyetinin bilgi temelinde inşa edildiğinin bir göstergesidir. Matematikten astronomiye, tiptan anatomiye, müzikten edebiyata kadar pek çeşitli alanları kuşatan geniş bir bilimsel sahada çalışmalar yapılmıştır. Bugün insanlığın hizmetinde olan bilimsel birikimin temelinde Müslüman ilim adamlarının emekleri olduğunu sıradan bir bilim tarihi kitabından bile tespit etmek mümkündür. Hz. Peygamber, ilmin ortadan kalkmasını ve cehaletin yerleşmesini

kıyamet alacıkları arasında saymıştır. Fert ve toplumlara nefes veren bilgi, varlık alanına limlerin eliyle cedid; ikar. Yine onların gayretleriyle gelişir ve hayatı etki eder.

Âlimlerin yokluğunda elbette cahiller söz sahibi olur. Bu durum insanlar için gerçek bir tehlikedir. En ccedil;ok hadis rivayet edenlerden biri olan, Kur'an’u ve eski kitapları okuyabilen âlim sahâbî Abdullah b. Amr’ın naklettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz bu duruma şöyle dikkat çeker:

إِنَّ
اللَّهَ لاَ
يَقْبِضُ
الْعِلْمَ
انْتِزَاعًا
،
يَنْتَزِعُهُ
مِنَ
الْعِبَادِ ،
وَلَكِنْ
يَقْبِضُ
الْعِلْمَ
بِقَبْضِ
الْعُلَمَاءِ
، حَتَّى
إِذَا لَمْ
يُبْقِ
عَالِمًا ،
اتَّخَذَ
النَّاسُ
رُءُوسًا
جُهَّالاً
فَسُئِلُوا ،
فَأَفْتَوْا
بِغَيْرِ
عِلْمٍ ،
فَضَلُّوا
وَأَضَلُّوا
”Kuşkusuz Allah, ilmi kullarının arasından cedid; ekip almaz, bilakis âlimlerin vefatıyla onu alır ve sonunda hiç âlim bırakmaz. İnsanlar da cahil kimseleri önder edinirler. Bu cahillere birtakım sorular sorulur, onlar da bilgisizce fetva verirler. Böylelikle hem kendileri sapar, hem de insanları saptırırlar.” (Buhârî, İlim, 34.)

“ Âlimin ölümü,, âlemin ölümüdür.” sözü ne kadar da doğrudur! Zira âlim ölürse bilgi de kaybolur. Âlimin öimesi sadece bilginin yok olması ya da bilgi aktarımının kesilmesi değil, topluma sunulan bir kişilik modelinin, şahsiyeti duruşun, dengenin, hilmin ve hikmetin kaybolmasıdır. Bu bakımdan burada kastedilen âlim, bir bilgin değil, aslında bir bilgedir. Âlimin ölümüyle yok olan bilgi de mâlûmat değil, nitelikli, derinlikli, tecrübe temelli, kalbe, zihne ve hayatı etki etme gücüne sahip, yönendirici bir bilgidir. Bilgi bugün her zamankinden daha etkili bir güçtür. Gerek insan-toplum, gerekse insan-tabiat ilişkilerinde bilgi, içinde bulunduğuuz çağa adını verecek kadar etkin ve merkezî bir konuma sahiptir. Bu

yönüyle bilgi insanın bir sınańma aracıdır aynı zamanda. İnsanları iyiye, doğruya ve güzele yönlendirme bilginin gücüyle mümkün olduğu gibi, insanları kötüye sevk etme ve onları sömürme de bilgi istismarıyla gerçekleşebilmektedir. Modern dönemde insanlar, zenginleşme ve tabiatı hükmetme noktasında bilginin gücünü keşfettiler. Ahlâkî kayıllardan sıyrılmış bir vaziyette, alabildiğine hırslı davranışları çağın insanları, hayvanların, bitkilerin, eşyaların hatta bilginin, kısacası sahip olunan her şeyin kendilerine verilmiş bir emanet olduğunu unuttular. Bilginin teknolojiye dönüşürülmesi olumlu bir durum iken, menfaatleri uğruna ellerindeki teknolojik gücü sorumsuzca kullanarak, bindikleri dalı kestiler. Kısa vadede insanın hayatını kolaylaştırsa da, uzun vadede yaşam alanlarını kurutacak uygulamaları onayladılar. Kısacası insanlığın sadece ufak bir kesimini geçici de olsa faydalandırma uğruna, bilgiyi istismar ettiler. Esasen bilgi bizâtihi hürmete lâyık ve kıymetlidir. Onu faydasız hâle getiren husus, kullanım yönemleri ve gayeleridir. Bu gerçeği kavrayamayan kimseler, sadece akıl ve duyularla elde edilen hususlarla sınırladıkları bilgiyle varlığın hakikatini idrak ettiklerini ve ona hükmetme hakkına sahip olduklarını vahmettiler. Bilginin önemli bir güç ve sömürü aracı hâline gelmesi,<

[islam ve Hayat,Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)